

kaptunk, csak felületes lehet. Kevesebb kiállított mű többet jelentett volna a látogatóknak.

Az előző Biennále három díjazottjának — akik a jelenkori grafika három fontos irányát képviselik —, Akire Matsumotónak, Andrej Jemecnek és Ron Kitajnak műveit külön is bemutatták a Modern Képtár egyik termében, a japán művésznek pedig önálló kiállítást is rendeztek az egyik lujbljanai szalonban.

TOMAN László

A BELGRÁDI TRIENNALE

A Jugoszláv Képzőművészet V. Belgrádi Triennáléja

Az V. Belgrádi Képzőművészeti Triennále rangos rendezvény, a jugoszláv képzőművészeti élet központi eseménye. Amit itt látunk, annak a jugoszláv képzőművészetet kell jelentenie kicsiben; több mint 120 alkotó műveit állították ki, mindegyiküktől egy-két munkát. Habár a Triennále szervező bizottsága, mely a kiállítási anyagot válogatta, eltekintett azoknak az egyébként igen neves művészeknek a szerepeltetésétől, akik az eddigi triennálékon részt vettek, s jelenlétüket a jugoszláv képzőművészetben senki sem tagadhatja; noha a Triennále tanácsának és a szervező bizottságnak a művész tagjai — többek között Čelić, Zarin, Logo, M. B. Protić, Miljuš — úgy határoztak, hogy nem állítanak ki, néhány jelentős művész pedig (Bernik, Dado Djurić, Jemec, Ljuba Popović, Veličković) nem fogadta el a meghívást, a kép, melyet a Triennále mutat az 1970 és 1977 közötti jugoszláv képzőművészetről, mégis elfogadható.

A szervező és szakbizottság az előző Triennále óta eltelt több mint fél évtized képzőművészeti életét mozgásban, változásban látta meg és mutatta be. Megfelel ez a reális helyzetnek, az állandó útkeresésnek, képzőművészetünk sokrétűségének, a kutatásnak élő, a mindig újra áhítózó művészeknek.

A bizottság tíz részre osztotta a Triennále anyagát. Valójában — kissé elhanyagoltan bár — öt csoportot alkotnak a művek, ha a formaválasztást, az alkotók esztétikai beállítottságát nézzük: a figurális ábrázolás — néhány változatban —, az absztrakt művészet a maga ágazataival a mai festészet modelljei, az ún. médiumok (fénykép, film, magnó), a dematerializált műalkotás, avagy a művészet dematerializációja. Ezen a csoportokon belül — a jelzett rétegek, eltérések mellett — szinte minden alkotó a maga világát képviseli, a maga útján jár.

Dragoš Kalajić nagyméretű festményei, melyeken a művész tobzódik a színekben és a fényben, egy új, egyéni életfelfogás kifejezései. Nives Kavurić-Kurtović a művészetnek igen magas fokát érte el pasztellszíneivel és torz vonalaival. Milica Stefanović igazi expresszív egyéniség. Miodrag Rogić ezúttal nem lelkesít úgy, mint a szerb képzőművészet nemrég kiállításán. Zvonko Lončarić Asztala elüt a megszokott képzőművészeti megjelenítéstől, de szimbolikáját el kell fogadnunk, és emlékeznünk rá. Mint ahogy emlékezetes, még emlékezetesebb mű Djeloš Djokaj Halott katonának című festménye. Jó rézkarcok Dževad Hozzi Szörnyetegei. Slobodan Slovinic kolorizmusával hívja fel magára a figyelmet. Milan Stanojev monoton csendéletei, akárcsak Sivački Burgonyája, megmunkálásban is, kifejezésben is érdekes alkotások. Olja Ivanjicki most is erejéről és képzeletének elevenségéről tesz tanúságot. Dušan Otašević újabb ötlettel lepett meg bennünket. Természetesen ezúttal is távol tartja magát a klasszikus, megszokott festői megoldásoktól. Milan Cmelić a neorealizmusra emlékeztet. Ratko Lalić festményein drámai hangulat uralkodik. Zmago Jeraj és Metka Krašovec sem képviselnek túlságosan optimista világszemléletet. Milan Miletić folytatja csendes, nyugodt festészetét. Boris Esih egyetlen képe könnyed, légies temperájával a művész kifinomult érzékenységét bizonyítja. Dragan Mojović és Aleksandar Cvetković nagyban kísérletezik. Andrej Ajdić bronzobjektumai a mai élet meglátását mondják ki, egyben a mesterségbeli tökély példái. Ez a két mű egyedülálló a mai jugoszláv szobrászatban — ha ezt szobrászatnak kell nevezni. Miro Vučo vaddisznóvadásza tunguzjai mind méreteikkel, mind az ábrázolás groteskségével megörökönyödést váltanak ki — hát még ha a szoborcsoport szimbolikájáról is elgondolkozunk! Stjepan Gračannak a borzalmakat felidéző, cím nélküli szobra megrázó. Balša Rajčević színes műanyagobjektuma képzettársításokra ösztönöz, s valamiféle ideális szobrot sejtet. Bogosav Kalaš az aerográfia technikáját vezeti be, szokványos témát izgalmas kidolgozásban mutat be. Blanuša, Jadranka Fatur, Đorđević, Mesarić, Muljević realizmusa az új figuráció hazai változata, a fényképezéssel versenyez — abból is indul ki —, s habár vannak benne rokonszenves vonások is (Jadranka Faturnál, Blanušanál), ez az út veszélyeket rejteget, hisz például Jovanovićnál feltűnnek a sznobizmus és hatásvadászat jelei.

Az absztrakt művészet képviselői között Gustav Gnamuš az igazi absztrakt; Bora Iljovszki inkább op-artos. Dževdet Džafa önéletrajzi ihletésű montázsai még kevésbé tartoznak az elvont művészet körébe. Jagoda Buić emeletnyi magasságú, gyapjúból, szőrből, sisálból készült monumentális alkotásai nem sorolhatók egy műfajba, irányzatba vagy iskolába sem: lenyűgöző hatásuk az egyetlen, igazi művészetben jelöli ki helyüket. Richter, Šutej, Dean Jokanović-Toumin, Srnc, Knifer, Juraj Dobrović, Picelj mostani, ismert fázisukat szemléltetik. Vilko Žiljak komputergrafikával jelentkezik, s ez mindenképpen érdekes terület.

Azt, amit Ivan Kožarić vagy Boris Demur csinál, csak kísérletnek, egyfajta tevékenységnek tekinthetjük. Andraž Šalamun és Tugomir Šušnik már komolyabb munkát végez; eredményt is várhatunk tőlük. Az új médiumok képviselői közül Dalibor Martinis alufóliás felülete szellemes; érdekes és hiteles munka Željko Jerman fényképanyaga is. Mladen Stilinović kenyérrugdosása és Rendetlenség című füzeté nem való kiállításra. Vladan Radovanović, a nyugtalan és fáradhatatlan kutató, továbbra is kísérletezik; egyik kiállított munkája azonban nem egyéb, mint kuriózum. Radomir Damjanović-Damjan csúfolódása mosolyra készlet. Dragoljub Todosijević vonalai nem tartalmaznak semmit, ami az emberi szellem alkotó munkájának az eredménye volna. Talán mint ellenpélda kerültek a kiállításra... Goran Đorđević és Miško Šuvaković a tudomány területéről tévedtek a művészi alkotás szférájába, s alighanem feleslegesen keverik a kettőt. Neša Paripović fényképeinek is legfeljebb dokumentáris értékük lehet — ha annak szánta őket, s nem akar csak tetszelegni. Az OHO csoportból lett Šempasi Társaság működése csak részben tartozik a művészet körébe. Lehet, hogy egy új életforma megnyilatkozása ez. S tudjuk, vannak életművészek...

A választék tehát nagy. A több mint 200 mű — vagy annak nevezett dolog — mindenképpen olyan képet ad képzőművészetünkről — és arról, ami körülötte van —, amilyent az utóbbi öt-hat évben nem volt, nem is lehetett alkalmunk látni. A Belgrádi Triennále ezzel elérte célját.

A Triennálén nem osztanak díjakat. Ezt kimondja a rendezvény szabályzata is. Ha arra a kérdésre kellene mégis felelnem, hogy melyik a kiállítás legszebb képe, akkor talán Safet Zec Házak és lombkoronák című — eddig szándékosan nem említett, poénnak tartogatott — művét választanám, noha Gnamuš abszolút elvont festményei nem kevésbé tetszenek. De a Triennále legjobb képe mégiscsak Mića Popović Urbanizmus: ez a több dimenziós, drámai tónusú kép humánus mondani-valójával, szimbolikájával, közvetlenségével, őszinteségével kétségtelenül az elmúlt évek legkiemelkedőbb művészi alkotása.

TOMÁN László